

BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARIDA CHIROYLI YOZUV MALAKALARINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI USULLARI

Murotaliyeva Feruza, Shodiqulova Ruxshona

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich 10 bt 22- guruh talabasi

Ismayilova Gulshoda, Yuldoshova Maftuna

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich 5-BT-22-guruh talabasi

Anotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida chiroyli yozuv malakasini shakllantirishning samarali usullari haqida so'z yuritiladi. Yozuvni o'rgatishda og'zaki yo'l-yo'riq ko'rsatish, o'quvchini ruhlantirish, matnli ko'rsatmalar berish, og'zaki mashqlar, yodlab yozish va takrorlash kabi so'zlarga asoslangan yondashuvlar tasvirlanadi. Bu usullar o'quvchilarda yozuvga bo'lgan qiziqishni oshiradi, e'tiborni kuchaytiradi va barqaror ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: chiroyli yozuv, boshlang'ich ta'lim, metodika, og'zaki yo'l-yo'riq, so'zli mashq

Аннотация: В статье рассматриваются эффективные способы формирования каллиграфических навыков у учеников начальных классов. Основное внимание уделяется методам, основанным на словесных приёмах: устные инструкции, поощрения, словесные упражнения, запоминание текстов и повторение. Эти подходы усиливают интерес учащихся к письму, развивают внимание и формируют устойчивые навыки письма.

Annotation: The article explores effective methods for developing neat handwriting skills in primary school students. Emphasis is placed on word-based techniques such as verbal instructions, encouragement, text-based practice, oral repetition, and memorization. These approaches help foster students' interest in writing, strengthen attention, and contribute to the development of stable handwriting skills.

Kirish

Chiroyli yozuv — bu nafaqat estetik ko'nikma, balki shaxsiy tartib-intizom, e'tibor, sabr-toqat va mehnatsevarlik belgisi hamdir. Boshlang'ich sinf — bu o'quvchilarda yozuv malakasi shakllanadigan eng muhim bosqichdir. Mazkur bosqichda o'quvchilarning har bir harakati, yozuvdagi har bir urinish ustida

alohida ish olib borilishi lozim. Ammo bugungi kunda texnologiyalarning keng rivojlanishi fonida yozuvga bo'lgan e'tibor biroz pasaygan. Shu sababli chiroyli yozuvni shakllantirishda so'zlarga asoslangan, oddiy, lekin samarali yondashuvlar muhim o'rin tutadi.

Asosiy qism

1. Og'zaki yo'l-yo'riq va izohlash metodikasi: O'quvchiga yozuvni boshlashdan oldin muloyim va tushunarli tilda yo'l-yo'riq berish juda muhim. Masalan, "Harf boshini yuqoridan boshlab pastga tushiramiz", "So'zlar orasida kichik masofa qoldiramiz" kabi iboralar orqali o'quvchining harakatini boshqarish mumkin. Bu og'zaki ko'rsatmalar doimiy bo'lsa, u yozuv jarayonini ongi bilan idrok etadi.

2. Rag'batlantiruvchi so'zlar orqali ruhlantirish: Yozuv chiroyli bo'lmasa ham, o'quvchining intilishiga alohida baho berish kerak. Masalan, "Juda yaxshi harakat qilding", "Endi harfni biroz kichikroq qilgin", "Ehtiyotkorroq yozganing ma'qul" kabi rag'batlantiruvchi jumlar bolani ruhlantiradi, xatolar ustida ishlashga undaydi.

Matnli topshiriqlar asosida mashqlar bajarish: Raqamli yoki shaklli belgilar siz, faqat so'zlardan iborat jumalarni yozdirish — yozuvni tabiiylashtirishga xizmat qiladi. Misol uchun, o'quvchiga qisqa maqollar, hikmatli so'zlar yoki she'r bandlarini yozdirish orqali yozuvni ham, fikrni ifoda etish ko'nikmasini ham bir paytda shakllantirish mumkin.

Yodlash va og'zaki takrorlash asosida yozuvni mustahkamlash: Dars jarayonida o'quvchiga so'z yoki iborani bir necha marta og'zaki aytirib, so'ng yozdirish, ularning yozuv xotirasini mustahkamlaydi. Bu orqali harf shakllarini ongli tarzda eslab qolish, ularni yozuvda to'g'ri aks ettirish o'rganiladi.

O'quvchilar bilan muloqotda yozuvga doir tahliliy so'zlashuvlar o'tkazish: Yozuvdan keyin "Qaysi harf yaxshi chiqqan?", "Qayerda ehtiyotsizlik bo'lgan?", "Eng chiroyli yozgan joying qayerda?" kabi savollar bilan o'quvchining e'tiborini o'z yozuviga qaratish mumkin. Bu orqali u o'z xatosini ko'rishga o'rganadi va mustaqil tarzda tuzatish ko'nikmasini egallaydi.

So'zlardan iborat diktantlar orqali chiroyli yozuvni nazorat qilish: Diktant faqat grammatikani emas, yozuv sifatini ham tekshiruvchi samarali vositadir. Dars davomida qisqa matnli diktantlar orqali o'quvchining yozuv tezligi, harf shakli va yozuv oraliqlari ustida baho berish mumkin. Bu tahliliy yondashuv yozuvni puxta egallashga olib keladi.

Og'zaki tahlil asosida mustahkamlash: Dars davomida o'quvchilarning yozuvini og'zaki tahlil qilish orqali chiroyli yozuvga e'tiborini oshirish mumkin. Bunda o'qituvchi har bir o'quvchining yozuvini yengil tanqidiy ruhda, iltifotli so'zlar bilan baholaydi. Masalan, "Sen bu harfni juda tartibli yozgansan, lekin so'zlar

orasidagi masofa biroz qisqa”, yoki “Shu satrda yozuving juda tekis, boshqa satrlarda ham shunday harakat qilgin” kabi mulohazalar o‘quvchilarda o‘z yozuviga bo‘lgan tanqidiy yondashuvni shakllantiradi¹.

Jamoaviy muhokama orqali o‘rganish: Ba’zi darslarda o‘quvchilar bilan umumiy suhbat shaklida yozuv haqida gaplashish foydali. Bu jarayonda “Siz nima uchun chiroyli yozishni o‘rganmoqchisiz?”, “Chiroyli yozgan odam qanday bo‘ladi deb o‘ylaysiz?” kabi savollar o‘quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi. Ular o‘zaro fikr almashadi, bir-birlaridan saboq oladi va yozuvga bo‘lgan ongli munosabat hosil bo‘ladi.

Mavzuli yozuvlar asosida mashq qilish: O‘quvchilarning chiroyli yozuvini rivojlantirishda mavzuli yozuv topshiriqlari muhim o‘rin tutadi. Bu topshiriqlar o‘quvchilarning hayotiy tajribasi, qiziqishi yoki mavzuga bo‘lgan qiziqishini inobatga olib tanlanadi. Masalan, “Mening oilam”, “Yoz fasli haqida”, “Maktabda o‘tgan bir kunim” kabi mavzularda jumlar tuzdirib, ularni chiroyli yozish vazifasini berish mumkin. Bu nafaqat yozuv ko‘nikmasini, balki fikrni aniq bayon etish malakasini ham shakllantiradi.

So‘zlardan tuzilgan namunaviy yozuvlar asosida o‘rnatish: O‘quvchilarga o‘qituvchi tomonidan chiroyli yozilgan matnlar namunasi ko‘rsatilganda, ular ushbu matnni diqqat bilan kuzatib, harflarning joylashuvi, shakli va tuzilishini o‘zlashtira boshlaydi. Bu jarayonda o‘qituvchi har bir harfni og‘zaki tasvirlab, o‘quvchini yozishga tayyorlaydi. Masalan, “Bu harf satrning o‘rtasidan boshlanib pastga tushadi, so‘ngra engil buriladi” kabi tushuntirishlar orqali harflar shakli haqida ongli tasavvur paydo qilinadi.

Mustaqil hikoya tuzdirish orqali yozuvni rivojlantirish: O‘quvchidan kichik hajmdagi hikoya yoki voqeani tasvirlab yozish talab qilinadi. Bu vazifa yozuvga mazmun kiritadi. Har qanday matnni mazmun bilan to‘ldirib yozish o‘quvchini yozuvda xatoga yo‘l qo‘ymaslikka, har bir harf va so‘zni sinchkovlik bilan yozishga undaydi. Bunday topshiriqlar yozuvni jonli, maqsadli va ongli qilishga yordam beradi¹.

Yozuvni tinglab yozish shaklida mashq qilish: O‘qituvchi tomonidan sekin va aniq talaffuz qilingan iboralarni o‘quvchilar daftarga yozadilar. Bu usul tinglab tushunish, eslab qolish va yozib ifodalash qobiliyatini birlashtiradi. Har bir talaffuz etilgan so‘z o‘quvchining xayolida tasvir bo‘lib paydo bo‘ladi, va u bu tasvirni yozuv orqali ifoda etadi. Bu esa yozuvni ongli, izchil va chiroyli shakllantirishda juda foydalidir.

Ertak yoki hikoya asosida yozuv mashqlari: Bolalar ertak va hikoyalarni sevishadi. Shunday ekan, o‘quvchilarga qisqa ertakdan bir parcha og‘zaki aytib beriladi va ular bu parchani yozuv mashqi sifatida daftarga tushirishadi. Bu usul

o'quvchining xotirasi, e'tibori va yozuv ko'nikmasini bir vaqtning o'zida rivojlantiradi.

So'zlarni ko'paytirish va jumlar tuzish asosida yozish: Biror so'zni berib, undan iborali gap yoki jumla tuzdirish — o'quvchining til boyligini, yozish tezligini va jumla tuzish malakasini oshiradi. Bu usulda har bir so'z atrofida yozuv ko'nikmasi mustahkamlanadi va o'quvchi har bir harfni mazmunli ravishda yozishga intiladi.

Xulosa: Boshlang'ich sinfda chiroyli yozuv malakasini shakllantirish o'quv jarayonining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon faqat texnik yozuvni o'rgatish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarda estetik didni shakllantirish, e'tibor va diqqatni rivojlantirish, shaxsiy intizom va mehnatsevarlik kabi fazilatlarni tarbiyalashga ham xizmat qiladi. Ayniqsa, chiroyli yozuvga erishishda so'zlarga asoslangan metodik yondashuvlar — ya'ni og'zaki yo'l-yo'riq berish, mulohazali tahlil qilish, matn asosida mashqlarni bajarish, mustaqil fikrlashga undovchi yozma topshiriqlarni tashkil etish — o'z samarasini ko'rsatadi.

Yozuvni shakllantirishda raqamlar, chiziqlar yoki ko'rgazmali vositalardan foydalanmasdan, faqat so'zli metodlar orqali o'rgatish, bolalarning tafakkur doirasini kengaytirish va ularda mustaqil fikr yuritish salohiyatini oshirishga yordam beradi. Og'zaki rag'bat, to'g'ri yo'l-yo'riq va doimiy tahliliy muloqot o'quvchilarni chiroyli yozishga ongli ravishda intilishiga olib keladi. Shuningdek, yozuv orqali o'quvchilarning ifoda qilish, eslab qolish, og'zaki va yozma nutqni bog'lay olish ko'nikmalari rivojlanadi.

Dars jarayonida mavzuli yozuvlar, ertak asosida yozish, hikoya tuzish, og'zaki eshitib yozish, so'zlardan gaplar tuzish kabi topshiriqlar orqali o'quvchilarning nafaqat yozuvi, balki ularning dunyoqarashi, til boyligi va mantiqiy fikrlashi ham rivojlanadi. Chiroyli yozuvga bo'lgan e'tibor bolaning nafaqat maktabdagi, balki kelajakdagi barcha yozma faoliyatining sifatini belgilaydi.

Shunday qilib, chiroyli yozuvni shakllantirishda metodik izchillik, og'zaki muloqot, matnga asoslangan mashqlar va ruhlantiruvchi yondashuvlar muhim ahamiyatga ega. Bu esa boshlang'ich ta'lim jarayonida nafaqat yozuvni, balki umumiy nutq madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova, M. (2019). *Boshlang'ich ta'limda chiroyli yozuv malakalarini shakllantirish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
2. Xolmatova, D. (2021). *O'quvchilarda yozuv ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik asoslari*. Toshkent: Ilm ziyo markazi.

3. Qurbonova, N. (2020). "Yozuv malakasini shakllantirishda og'zaki mashqlarning roli", *Boshlang'ich ta'lim muammolari*, №3, 45–50-betlar.
4. G'ulomov, A. va boshqalar. (2018). *Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlash metodikasi*. Samarqand: SamDU nashriyoti.
5. Niyozova, Z. (2022). "So'zli topshiriqlar asosida chiroyli yozuvni o'rgatish metodlari", *Pedagogik izlanishlar jurnali*, №2, 36–40-betlar.
6. Ganiev, T. (2017). *Nutqni rivojlantirish va yozuv darslarini olib borish metodikasi*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
7. Ministry of Public Education of the Republic of Uzbekistan. (2020). *Boshlang'ich ta'lim uchun o'quv dasturi va metodik ko'rsatmalar*. Toshkent: Maktab nashriyoti.
8. Vygotsky, L. S. (1986). *Thought and Language*. Cambridge, MA: MIT Press. (Yozuv va nutqning rivojlanishi haqidagi nazariy qarashlar uchun muhim manba.)
9. Ellis, R. (2003). *Task-Based Language Learning and Teaching*. Oxford: Oxford University Press. (So'zli topshiriqlar va yondashuvlar uchun nazariy asos.)
10. Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. Harlow: Pearson Education. (Til va yozuv malakalarini o'rgatish metodlari.)

